

Ülle Toming: „Eestis on tugev klassikalise balleti õpetamise järjepidevus, mis on aidanud alal hoida lugupidamist nn Vene klassikalise kooli vastu.”

Priimabaleriinid õpetajatena

Ülle Toming

TLÜ karaktertantsu lektor

Artiklis tutvustatakse priimabaleriinide Liia Leetmaa, Tiiu Randviiru ja Kaie Kõrbi pedagoogilist tegevust.

Eestis on tugev balletitraditsioon, hoolimata sellest, et see on kolm-neli sajandit lühem kui Lääne-Euroopas (nt Prantsusmaal, Itaalias). Üks esimesi balletipedagooge oli Eestis Eugenia Litvinova (1877–1945) – endine Peterburi Maria teatri baleriin. 1918. aastal avas ta Tallinnas oma stuudio. Peterburis olid Eugenia Litvinoval olnud suurepäraseks õpetajad: M. Petipa, N. Legat, P. Gerdt ja E. Cecchetti. Litvinova paljude õpilaste seas on näiteks Anna Ekston ja Liia Leetmaa. Meie tänapäeva balletiõpetus tugineb nn Vene klassikalise balleti koolkonnale (nn Vaganova koolile), mida on meil hoitud ning loovalt arendatud. Analooogne järjepidevus on Eestis näitekunstis (ennekõike Stanislavski koolil põhinev Panso koolkond, mida Panso õpilased aus hoiavad ja edasi arendavad).

Tallinna balletikool (tol ajal Tallinna riiklik koreograafiline kool), mille lõpetanud said balletiartisti kutse ja kvalifikatsiooni, avati Eestis 1946. aastal. Kooli rajas ning esimene direktor oli Anna Ekston (1908–1992), kes oli õppinud klassikalist balletti Eugenia Litvinova

studios ja täiendanud ennast Berliinis, Pariisis ja Moskva koreograafiakoolis. Aastatel 1925–1930 oli ta Antverpeni flaami kuningliku ooperiteatri balletisolist, seejärel lavastas ja tantsis Liepaja ooperiteatris (1933–1935). 1944–1951 oli ta Estonia balletijuht ja lavastaja.

Anna Ekston kutsus balletikooli klassikalise balleti õpetajaks Liia Leetmaa (1924–2004). Ilmselt sai valikult määravaks Leetmaa haridus – ta oli pärast Litvinova stuudiot õppinud aasta aega Peterburi balletikoolis, 1943. aastal Riia balletikoolis ning 1947 lõpetanud Suure Teatri juures oleva Moskva balletikooli, kus tema õpetaja oli Varvara Mei.

Klassikalise balletiga tegelejad on Eestis aastakümneid kuulnud väljendit „suured klassikalise tantsu metoodikud”. Nende all mõeldakse eelkõige Agrippina Vaganovat, Veera Kostrovitskajat ja Varvara Meid. Klassikalise balleti vallas peeti ja peetakse neid inimesteks, kes teadsid, kuidas, mis järjekorras ning millise koormusega õpetada – nad olid olnud klassikalise balleti metoodika arendamise juures.

Eestis klassikalise balleti järjepide-

vust kandnud Tallinna balletikool jääb seda kandma ilmselt ka tulevikus, mil meie balletilavadel hakkab tantsima üha rohkem välismaalt tulnud tantsijaid. Balletikooli õpetajad on olnud kooli asutamise saadik klassikalise balletiharidusega. Nad ei ole olnud otseselt Vaganova õpilased, kuid saanud tänu Kostrovitskajale ja Meile põhjalikud teadmised tema „koolist” ja õpetamise metoodikast. Kostrovitskaja ja Mei olid Tallinna balletikoolis sagedased külalised ja klassikalise balleti eksamikomisjonide liikmed (Leis ja Ulla 2003, 5). Ka korraldati Nõukogude Liidus balletikoolide nn ülevaatusi, klassikalise balleti õpetamise seminare, kus osalesid ka Eesti õpetajad. Nõukogude okupatsiooni ajal tohtis õppeprogrammis olla ainult klassikaline ballett: „Vaganova klassika” ja sellega seonduv.

Kuidas õpetada klassikalist balletti?

Liia Leetmaa, Tallinna balletikooli vanemate klasside klassikalise balleti õpetaja aastatel 1947–1988: „Mina olen õpetanud oma õpetajate järgi ja lisanud

oma nägemuse. Kostrovitskajale see alati ei meeldinud, tema tunnistas ainult Vaganova kooli. Vaganova metoodika jaoks oli mul teadmisi küll, aga mul olid ka oma mõtted" (Leetmaa 1993).

Klassikalise balleti õppes on õpetaja tähtsaim ülesanne õpetada õpilasele selgeks klassikalise balleti tehnika. Pärast seda hakatakse suuremat tähelepanu pöörama väljendusele, tantsulisusele, emotsionaalsusele.

Järjestus tehnika ja alles seejärel „muu“ võib olla vaieldav, kuid hea õpetaja märkab õpilase nn tantsulisust ja väljendusrikkust juba algklassides nagunii.

Kuna nii Leetmaa, Randviir kui ka Kõrb olid/on ennekõike vanemate klasside õpetajad, ongi olnud nende ülesanne aidata õpilastel leida ja arendada tantsulist väljendusrikkust. Nad on osanud õpilast „avada“, valmistada teda ette tulevaseks lavatööks, rollideks. Oma kogemusest Tallinna balletikooli õpilase-na mäletan, et Liia Leetmaa loodud harjutused olid väga tantsulised ja ilmekad. „Metoodikat tuleb tunnetada läbi enda, metoodika peab olema loominguuline, see kunsti osa ei ole paberile kirjutatud... Arvan, et kooli lõpuklassides peaks õpetajaks olema endine või praegune tantsija... /---/ Õpilast on vaja inustada. /---/ Tantsuõpetajad peavad kasvatama/arendama õpilase usku iseendasse, enesekindlust, ilumeelt" (Leetmaa 1993).

Jäljendamine või loomine

Kas klassikaline tantsija on jäljendaja (näit oma õpetaja kopeerija) või looja? Londoni Laban Centre'i tantsuõpetuse õppejõud ja teoreetik Valerie Preston Dunlop on selle kohta öelnud: „Rahvatantsus (folkloorses tantsus) ja klassikalises balletis näitab õpetaja sammud ette ja õpilane kopeerib, teeb järele... Teatri- ehk lavatantsus on looja koreograaf – tema valib/loob sammud, rütmid ja tantsijad esitavad. Nad ei ole loovad, vaid interpreteerivad artistid" (Preston-Dunlop 2002, 3).

Dunlopi järgi näitab õpetaja klassikalise balleti tunnis ette ja õpilased teevad järele, interpreteerivad. Iga osaleja eriline liikumiskeel siin ei väljendu. Seevastu klassikalise balleti õpetaja on kindlasti ka looja – ta ei loo treeningüsteemi raames tavaliselt uusi liigutusi, küll aga olemasolevatest esteetilist

Kaie Kõrb „Tuleingli“ proovi vaheajal (1998).

H. Saarne foto

kooslust, andes õpilasele edasi oma stiilitunde ja maneeri.

Kindlasti on klassikalise balleti õpetamisel võimalikud ka muud meetodid. Näiteks diagrammid, õppefilmid, anatoomia ja kinesioloogia õppematerjalid jms sobivad õppimist tõhustavate meetoditena. Klassikalise balleti õppesse tuleks Eestis kaasata uut Lääne-Euroopa ja Ameerika kogemusest.

Järjepidevus

Eestis on klassikalise balleti õpetajad leidnud endale väärilised mantlipärijad. Anna Ekston kutsus balletiõpetajaks Liia Leetmaa, omakorda Leetmaa „kooliga“ on Tiiu Randviir – Estonia priimabaleriin aastatel 1956–1981, Jelena Poznjak – Vanemuise priimabaleriin aastatel 1957–1980, Juta Lehiste, Olga Tšitšerova, Svetlana Balojan, Ilse Adusson ja paljud teised solistid ning head rühmatantsijad. Leetmaa on ilmse rahuloluga öelnud, et tema õpilased on tantsijatena temast üle kasvanud. Just Leetmaa märkas sedagi, et priimabaleriin Tiiu Randviirust võib saada suurepärase tantsuõpetaja, ja suunaski ta õpetamise teele.

Leetmaa on kirjeldanud Tiiu Randviiru õpetajana: „Ta on võimekas, fantaasiasikas, muusikat tunnetav pedagoog, kes suudab arendada õpilastes klassikalise tantsu tehnilist meisterlikkust, oskab kujundada isiksusi" (Leetmaa 1988, 6). Randviir on õpetanud ka Viini riigiooperi balletikoolis ning John Cranko nim bal-

letikoolis Stuttgardis. Randviiru kooliga on Kaie Kõrb – Estonia priimabaleriin aastatel 1981–2005, Tatjana Voronina, Age Oks, Maria Seletskaja ja paljud teised, kelle nimed balletimaailmas tuntud.

Tiiu Randviir ise on öelnud: „Kõige parem loominguuperiood, kus saaks teistele midagi õpetada, algab ju siis, kui omad tantsud tantsitud" (Randviir 1987, 59). Just selleks ajaks on tantsijal (tulevasel õpetajal) kogunenud piisavalt õpetamiseks vajalikke teadmisi/oskusi. Loomulikult on pärast lavateed lõppemist ka rohkem aega õpetajatööle pühenduda.

Tiiu Randviiru mantlipärija on Kaie Kõrb. Täpsuse huvides tuleb märkida, et Kaie Kõrbil on Tallinna balletikoolis olnud ka teisi õpetajaid: algklassides Liia Leetmaa kasvandik Ilse Adusson ja ka Liia Leetmaa ise – Randviir usaldas Kõrbi lennu lõpueksamiks harjutamise oma ärasõidul välismaale just Leetmaale. Ka lõpuetenduse „Tuhkatriinu“ proovides õpetas Kõrbi Liia Leetmaa.

Oma põhiõpetaja Tiiu Randviiru kohta on Kaie Kõrb öelnud: „Kui tuli Tiiu Randviir, siis juhtus see, mis juhtub vist lastega alati, kui nende juurde tuleb tõeline priimabaleriin. Meie jaoks oli ta jumal taevas. Ja kui ta klassis oli, siis ei olnud muud võimalust, kui 150 protsenti tööd teha või uksest välja astuda. /---/ Ilmselt süstis Randviir meile õiget tantsutunnetust, näitas märkamatu kätte, millest sünnib tants" (Herkül 1993, 8).

Üleval: „Luikede Järv” (1948). Ottilie – Liia Vink (Leetmaa), prints – Artur Koit.

A. Alla foto

All: Tiiu Randviir oma õpetaja Liia Leetmaaga (1977).

E. Kösteri foto

Eriti tuleb märgata sõnapaari „märkamatu kätte”. See sõnapaar annab tunnistust omapärastest ja headest õpetamismeetoditest (märkamatud õpilase jaoks, kes ühel päeval kogeb, et on avastanud, oskab, suudab, tunnetab, ning teadlikud õpetaja jaoks, kelle eesmärk oli õpilasele rõõmu pakkuda...).

Avatus uuele

Leetmaad, Randviiru ja Kõrbi iseloomustab avatus uuele. Tiiu Randviir tõi 1980. aastatel Eesti klassikalise balleti õpetamisse uusi tuuli, sealhulgas esimese sõjajärgse moderntantsu õpetaja Jill Milleri aastal 1988. Randviir rõhutas, et maailmas on mõndagi, mis meie

jaoks veel avastamata, aga mida oleks vaja teada ning õppeprotsessi tõhusdamiseks kasutusele võtta: „Balleti alal oleme ammu igatsenud õppida džäss- ja moderntantsu. Me oleme ju lubamatult kaua uinutanud ennast mõttega, et me oleme kõige paremad maailmas ja selle tõttu on tekkinud hoiak, et mis me ikka teistelt õpime, kui me nii head oleme...” (Randviir 1987, 59)

Liia Leetmaa, keda ei lubatud välismaale, sest ta isa oli õigeusu vaimulik, püüdis ära näha kõik välismaa balletitrupid, kes Moskvas, Leningradis ja Riias külalisesinemistel käisid. Ta vaatas balletti ka Soome telekanalitest. Eriti imetles ta välismaa baleriinide tasakaalu, tuuritehnikat ja naiselikkust.

Liia Leetmaa: „Kui nägin välismaa baleriine, sain aru, et on veel midagi... Vastavene klassikast tuleb perfektne kordeballett. Solistkond sünnib välismaal” (Leetmaa 1993).

Ka Kaie Kõrb on olnud avatud eri tantsustiilidele ning teda võib ikka ja jälle näha eri tantsulavadel.

Eestis on tugev klassikalise balleti õpetamise järjepidevus, mis on aidanud alal hoida lugupidamist nn Vene klassikalise kooli vastu, toidnud soovi seda säilitada ja loovalt arendada. Samas on Tallinna balletikooli tantsuõpetajad Liia Leetmaa, Tiiu Randviir ja Kaie Kõrb olnud avatud ka uutele suundadele tantsumaailmas. Kõiki kolm on olnud enne pedagoogilise tegevuse juurde asumist silmapaistvad tantsijad-loomad.

Kasutatud materjal

Herkül, K. (1993) Vastab Kaie Kõrb. *Teater. Muusika. Kino* 4, 3–10.

Intervjuu Liia Leetmaaga 16. märtsil 1993 tema kodus Tallinnas, Nõmme, Kuljuse 5.

Leetmaa, L. (1988) *Liia Leetmaa 13 tagasivaadet balletikoolile /muusikatantsutunniks*. ENSV Kultuuriministeerium

Leis, A. ja Ulla, Ü. (2003) *Tallinna Balletikooli lennud*. Tallinn: Eesti Kutseliste Tantsijate Liit, Eesti Teatriliit.

Preston-Dunlop, V. (2002) *Dance Teaching Essentials*. UK.

Randviir, T. (1987) Eesti NSV Teatriühingu VII ja Eesti Teatriliidu asutatav kongress. 29.–30.09. Kõned, sõnavõttud, otsused. Tallinn, 58–60.